

تحلیل میزان مشارکت جامعه محلی در توسعه سکونتگاه‌های پیراشهری مورد: خشکی‌جار در شهرستان رشت

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۸/۰۸

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۰/۱۶

صفحات: ۹۵-۱۱۰

عیسی پوررمضان؛ استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

چکیده

امروزه، اهمیت نقش مؤثر مردم و مشارکت آن‌ها در حرکت به سمت توسعه روستایی بر کسی پوشیده نیست. برای رسیدن به الگوی توسعه مطلوب یا استفاده صحیح از منابع و فرصت‌ها و توزیع عادلانه امکانات، مشارکت مردم راهکار اصلی و محوری به شمار می‌رود. هدف پژوهش حاضر، سنجش میزان مشارکت روستاییان در توسعه سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری خشکی‌جار، شهرستان رشت می‌باشد. بر این اساس مطالعه بر روی ۳۸۶ نفر از روستاییان، در ۲۱ روستای پیراشهری خشکی‌جار شهرستان رشت انجام گرفته و در آن از دو روش اسنادی و مطالعات میدانی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه برای شناسایی وضعیت مشارکت در روستاهای نمونه استفاده شده است. برای دستیابی به این هدف، پس از تهیه پرسش‌نامه و تعیین اعتبار روایی و پایایی آن با مقدار آلفای کرونباخ (۰/۸۷)، پرسش‌نامه‌ها در بین روستاهای نمونه در بین افراد توزیع شده و از نتایج آن‌ها برای تأیید یا رد فرضیه‌ها استفاده شده است. برای سنجش مؤلفه‌های تحقیق از آزمون‌های F و اسپیرمن استفاده گردید و نتایج حاکی از آن است که بین اعتقاد به اهمیت کار گروهی، سن، درآمد، تحصیلات و شغل اصلی با میزان مشارکت آنان در راستای توسعه روستایی، رابطه معناداری وجود داشته و علاوه بر آن میزان مشارکت مردم، نقش کلیدی در توسعه نواحی روستایی مورد مطالعه ایفا می‌کند.

واژه‌های کلیدی:

جامعه محلی،
مشارکت، توسعه
روستایی، پیراشهر،
خشکی‌جار،
شهرستان رشت.

pourramzan@iaurasht.ac.ir

نحوه ارجاع به مقاله:

پوررمضان، عیسی. ۱۳۹۹. تحلیل میزان مشارکت جامعه محلی در توسعه سکونتگاه‌های پیراشهری مورد:

خشکی‌جار در شهرستان رشت. مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۲(۴): ۹۵-۱۱۰. DOR:

[20.1001.1.26764164.1399.2.2.6.5](https://doi.org/10.26764/164.1399.2.2.6.5)

در دهه‌های اخیر توجه به پدیده مشارکت و تأکید بر نقش آن به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه تا حد بسیاری ناشی از تجربه شکست برنامه‌های توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ می‌باشد. در بررسی برنامه‌ها، عدم بهره‌مندی از مشارکت به‌عنوان عامل اصلی شکست برنامه‌های توسعه ارزیابی شده است. آنچه از جریان برنامه‌ریزی توسعه در دهه‌های گذشته برمی‌آید، بیان‌گر این امر است که این برنامه عمدتاً مبتنی بر طراحی متمرکز و از بالا به پایین بوده است. نارسایی این رهیافت‌ها آن بوده است که عموماً اغلب مردم به ندرت در برنامه‌ریزی توسعه مشارکت داده شده‌اند. به جرأت می‌توان گفت تنها کسانی که مسائل و مشکلات روستاها را به‌خوبی می‌توانند درک کنند خود مردم روستاها می‌باشند لیکن در دهه ۱۹۸۰ توجه بسیاری از اندیشمندان برنامه‌ریزی اجتماعی به طراحی جدید تحت عنوان از پایین به بالا ویا مشارکت معطوف گردیده است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰). بنا به اهمیت مشارکت و توسعه روستایی، این موضوع به‌عنوان یکی از اهداف و راهبردهای توسعه روستایی محسوب می‌شود. بانک جهانی نظارت مردم محلی بر مسائل مربوط به محل خود، یکی از عناصر مهم برنامه‌ریزی توسعه روستایی می‌داند و این را به معنای کمک به آن‌ها برای مشارکت در امور سیاسی، تصمیم‌گیری و افزایش مهارت‌های مربوط به چگونگی رفع مشکلات می‌باشد. توانایی مشارکت صحیح در سطح جامعه راه را برای تحقق هرچه بهتر اهداف بازمی‌کند و زمینه را برای مشارکت واقعی مردم در فرآیند توسعه فراهم می‌آورد (برقی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۰). یکی از دلایل عمده عدم موفقیت برنامه‌های توسعه، به ویژه توسعه روستایی، تدوین و تلفیق آن در سطوح بالاتر است که فاصله زیادی تا سطح روستا دارد. روستاییان زمانی کاری را از آن خود می‌دانند و در انجام آن مسئولیت و تعهد می‌پذیرند که در تمام موارد و جنبه‌های برنامه درگیر باشند و آزادانه نظر بدهند و در طرح آن مورد مشورت قرار گرفته و یا در جریان برنامه‌ریزی و پیگیری فرآیند آن، فعالانه شرکت کرده باشند (قاسمی، ۱۳۸۴: ۸۰). ولی متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود که در یک منطقه طرح‌های آبادانی اجرا می‌شود، بدون اینکه روستاییان آن منطقه در جریان امور قرار گیرند. پس از اتمام برنامه‌ها و پروژه‌ها، به دلیل عدم مشارکت دادن روستاییان در جریان تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرا، استقبال در استفاده و بهره‌برداری از آن به عمل نمی‌آید. برای اینکه چنین مشکلی بروز نکند، باید هنگام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، روستاییان مشارکت داشته باشند حتی از آن‌ها خواسته شود که در مرحله اجرا، نگهداری و ارزیابی نیز به‌صورت فعال شرکت کنند (نجفی کانی و میرزاعلی، ۱۳۹۲: ۱۲۰). بر این اساس و با توجه به اهمیت و نقش مشارکت در ابعاد مختلف توسعه روستایی، پژوهش حاضر در ابتدا به شناسایی زمینه‌های مشارکت روستاییان و در ادامه به تعیین میزان مشارکت آن‌ها در فرآیند توسعه روستاهای پیراشهری خشکی‌بجار شهرستان رشت پرداخته است.

توجه به مقوله مشارکت و مردم محوری از اواسط قرن بیستم به بعد همراه با مقوله توسعه گسترش یافت و در این میان، توجه به اقشار کم‌درآمد و فقیر و زندگی آنان از طریق مشارکت خود آنان مورد توجه قرار گرفت (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۳). در کشورهای مختلف جهان، درمورد مشارکت مردم، روش‌های گوناگونی ارائه و یا به تجربه گذاشته شده است؛ در تمام این روش‌ها، آنچه همواره مطرح بوده، نقش مردم و حضور و مشارکت آن‌هاست که در بیشتر موارد، خود آن‌ها در قالب افراد ذی‌نفع در طرح‌های بازسازی شرکت جسته‌اند. طی نیم‌قرن گذشته، مشارکت مردم به‌صورت راهبردی در توسعه اجتماعی-اقتصادی و کالبدی در نتیجه یک درک جدید از روند توسعه نمودار شده است (شریفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۴). مشارکت فرآیندی از تحقیق و گفت‌وگو و سهم نمودن مردم در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی است که از طریق آن، افراد عقاید خود را به متصدیان امور اعلام می‌دارند (درویشی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱۸). مشارکت، پذیرش اصل برابری مردم است و هدف آن همفکری، همکاری و تشریک‌مساعی

افراد در جهت بهبود کمیت و کیفیت زندگی در تمامی زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است (نوروزی و بختیاری، ۱۳۸۸: ۲۵۰). مشارکت طیفی است که در یک سر آن به‌عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به هدف و در سر دیگر آن به‌عنوان یک هدف قرار دارد (کمالی، ۱۳۸۵: ۲۲). و از منظر نظام‌مندی و کارکردی، مشارکت را سازوکاری برای بقاء، توسعه و تعالی نظام اجتماعی دانسته‌اند (گلشیری اصفهانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۵۰). مشارکت فراگردی با پیوندی چند سویه است که به پدید آمدن و افزایش دانش و آگاهی، یا دریافت آن اشاره دارد (Aghaz, 2000: 36). به دیگر سخن، مشارکت یک حرکت نظام‌دار است که از افراد، گروه‌ها و جامعه سر می‌زند و هدفی خاص را دنبال می‌کند، حرکتی که از شرایط و امکانات بهره می‌گیرد یا با موانعی مواجه می‌شود و از عوامل ساختاری تأثیر می‌پذیرد (موسایی و شبیانی، ۱۳۸۹: ۲۵۳). راجرز در تعریف مشارکت، آن را میزان دخالت مردم در فرایند تصمیم‌گیری می‌داند. آر. پی. میسرا عقیده دارد مشارکت تالشی است سازمان‌یافته در جهت افزایش کنترل منابع و مؤسسات عمومی در یک وضع اجتماعی خاص از طرف گروه‌ها و افرادی که تاکنون از چنین کنترلی محروم بوده‌اند. از نظر سازمان ملل متحد، مشارکت عبارت است از درگیر شدن مردم در ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی که بر سرنوشت آنان اثر می‌گذارد مشارکت کردن به معنای سهمی در چیزی یافتن و از آن سود بردن یا در گروهی شرکت جستن و بنابراین با آن همکاری داشتن است (حاصلی و پالوج، ۱۳۹۹: ۲۹۱). مشارکت روستایی از دیرباز در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نیز خدماتی مطرح بوده است. در امور اجتماعی و فرهنگی، نمونه‌هایی مشخص از همکاری و مشارکت در جامعه روستایی را می‌توان در واحدهای بهره‌برداری جمعی و سنت‌های مشارکتی جست‌وجو کرد. نهادهای مشارکتی مانند بنه، صحرا، حراثه و پاگو از نمونه‌هایی به شمار می‌روند که قرن‌ها در جامعه روستایی ایران وجود داشته است (فرهادیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵). به همین جهت از دیدگاه جامعه‌شناسی، باید بین مشارکت به‌عنوان حالت یا وضع (امر شرکت نمودن) و مشارکت به‌عنوان عمل و تعهد (عمل مشارکت) تمیز قائل شد. مشارکت در معنای اول از تعلق به گروهی خاص و داشتن سهمی در هستی آن خبر می‌دهد و در معنای دوم شرکت فعالانه در گروه را می‌رساند و به فعالیت اجتماعی انجام‌شده نظر دارد. مشارکت می‌تواند اشکال گوناگونی پیدا کند، نظیر همکاری، همیاری، همبستگی، انطباق، سازگاری، پذیرش، انقیاد، شیفتگی، ایفای نقش‌های اجتماعی و انجام وظایفی که با این نقش‌ها ملازمت دارند مبین مشارکت معمولی و ارتجالی گونه در حیات اجتماعی است. مشارکت اجتماعی در این صورت، عبارت از مشارکت کم‌وبیش آشکار در حیات اقتصادی، گذران اوقات فراغت، فرهنگ، قبول مسئولیت‌های سیاسی، مدنی و اجتماعی خواهد بود و در این صورت، میزان مشارکت اغلب شکلی از قدرت را مشخص می‌دارد. مشارکت اجتماعی، مفهومی است که مخصوصاً در جامعه‌شناسی کارکردی و گرایش‌های موجود در آن مورد استفاده قرار گرفته است (Merton, 2005: 77). مشارکت عمومی به‌طور گسترده به‌عنوان یک عنصر ضروری برای به ثمر رسیدن طرح‌های توسعه روستایی می‌باشد (Tagarirofa & chazovachii, 2011: 74). مشارکت مردمی در هر برنامه‌ای که مربوط به توسعه روستاها است، اهمیت بسیار زیادی دارد، چراکه برنامه توسعه‌ای که مردم در آن مشارکت نداشته باشند، و از زمینه‌های همکاری در آن برخوردار نباشند، نمی‌تواند کاملاً موفق باشد. مردم باید در تمام موارد و جنبه‌های برنامه‌ها درگیر باشند و نظر بدهند تا مقبولیت و پذیرش برنامه‌ها توسط آن‌ها آگاهانه و مشتاقانه صورت پذیرد. پژوهش حاضر باهدف بررسی و شناسایی زمینه‌های مختلف مشارکت روستاییان و نقش آن در توسعه روستاهای پیراشهری خشکی‌جار شهرستان

رشت، درصدد پاسخگویی به این سؤال اصلی است که مشارکت روستاییان در فرآیند توسعه روستاهای پیراشهری خشکیبجار شهرستان رشت تا چه میزان تأثیرگذار بوده است؟
 درزمینه مشارکت و نقش آن در توسعه روستایی، مطالعات زیادی توسط محققین داخلی و خارجی صورت گرفته که به برخی از مهم‌ترین آن‌ها در جدول (۱) اشاره شده است.

جدول ۱. برخی از پژوهش‌های انجام‌شده درزمینه مشارکت و توسعه روستایی

پژوهشگر/سال	عنوان پژوهش	نتایج
کیس (۲۰۰۰)	مفهوم‌سازی مشارکت برای توسعه پایدار روستایی: با سمت‌وسوی روش مذاکره	فرآیندی که برای مشارکت در نظر گرفته می‌شود اغلب فرآیند برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و یادگیری اجتماعی است. چنین عملیات فرآیندهای توسعه مبنی بر پیش‌فرض‌های نظری ناسازگار بوده و با توجه به ناتوانی در برخورد با ناسازگاری، به راحتی می‌توانند منجر به مداخلات توسعه بی‌حاصل شوند.
فیلیپ و عبدیلاهی (۲۰۰۳)	نقش مشارکت مردمی و اخلاق کاری جامعه در توسعه روستایی: نمونه موردی منطقه ناندی در غرب کنیا	به‌منظور احیای اقتصاد روستایی منطقه لازم است که، جمعیت روستایی را به سمت دخالت و مشارکت کامل در پروژه‌هایی که در جهت بهبود رفاهشان صورت می‌گیرد سوق داد.
جوما (۲۰۰۵)	ارزیابی نقش مشارکت در تمرکز منطقه برای استراتژی برنامه‌ریزی توسعه روستایی	با توجه به اینکه روش برنامه‌ریزی از مرکز به پایین اثرات اندکی در توسعه روستایی داشته است بنابراین در برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های توسعه در سطح منطقه نیاز به مشارکت جوامع محلی است و برای مشارکت مؤثر جوامع در برنامه‌ریزی DFRD سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نیاز به اصلاحات قانونی و اساسی برای شناسایی و ظرفیت‌سازی برنامه‌ها دارند.
آیمووجیمز (۲۰۰۹)	به تحلیل تطبیقی از وضعیت نامناسب مشارکت اجتماعی در پروژه‌های توسعه روستایی ایالت Akwa Ibom نیجریه	نتیجه مشاهدات نشان داد که، علیرغم وجود پروژه‌های توسعه روستایی زیادی که در دو منطقه حکومت محلی Abak ini انجام گرفته، کمبود تحقیق سیستماتیک باهدف شناخت عوامل مؤثر بر وضعیت ضعیف از طریق مشارکت جامعه در این دو منطقه احساس می‌شود. پایین بودن، عدم قدرت اقتصادی، هزینه‌های بالای زندگی، نظارت ناکافی بر پروژه‌ها و اختلاس از موانع اصلی مشارکت می‌باشد و به‌منظور رفع این موانع باید به آموزش رسمی و غیررسمی پرداخت.
وانگ و دای (۲۰۱۰)	مشارکت زنان در حکومت خودمختار روستایی چین: رسمی - اجتماعی و اقتصادی و عوامل فرهنگی در شهرستان جیانگ سو شرق چین	این پژوهش عوامل اجتماعی - اقتصادی، سازمانی و فرهنگی را که مانع حضور پررنگ‌تر زنان در سیاست‌های داخلی و ساختار حکومت می‌شود را مورد شناسایی و طیف گسترده‌ای از انتخاب‌های سیاستی را که می‌توانند برای رسیدگی به این منظور استفاده شوند را مورد استدلال قرار می‌دهد.
چازوواکی و تاگایروفا (۲۰۱۱)	سیاست‌های مشارکت محلی در پروژه‌های توسعه روستایی: پروژه بازسازی سدهای کوچک در زیمبابوه	درگیری‌های گروهی، نفوذ اداری و سیاسی گروه‌های قبیله از موانع اصلی مشارکت می‌باشد و براساس یافته‌ها، توصیه می‌شود که ماهیت تعامل جامعه باید مبنی بر اصل مشارکت مساوی و برابر در میان همه اعضا باشد به کاری کامل و مشارکت مؤثر را ترویج کند.
دورگا (۲۰۱۳)	مشارکت مردم در توسعه سیکیم	با توجه به اینکه هدف از مشارکت بدست آوردن شتاب در فرآیند توانمندسازی انسان است و مشارکت مردم شرط ضروری برای توسعه است و معتقد است که دانشمندان معاصر نیز باید به دفاع از مشارکت مردم در پروژه‌های توسعه بپردازند و شیوه‌های مشارکتی هنوز در مرحله نوپایی است و نیاز به نهادینه شدن دارد.
رانسفورد (۲۰۱۳)	بررسی مشارکت جوانان در توسعه داخلی و ملی در کشور غنا	مشارکت ثابت نیست و می‌تواند با تجارب متنوع تغییر کند و نسبتاً ناشناخته است و مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه می‌تواند نقش نهادهای اساسی و پیامدهای توسعه مشارکتی تکاملی برای سیاست‌گذاری را تغییر دهد.

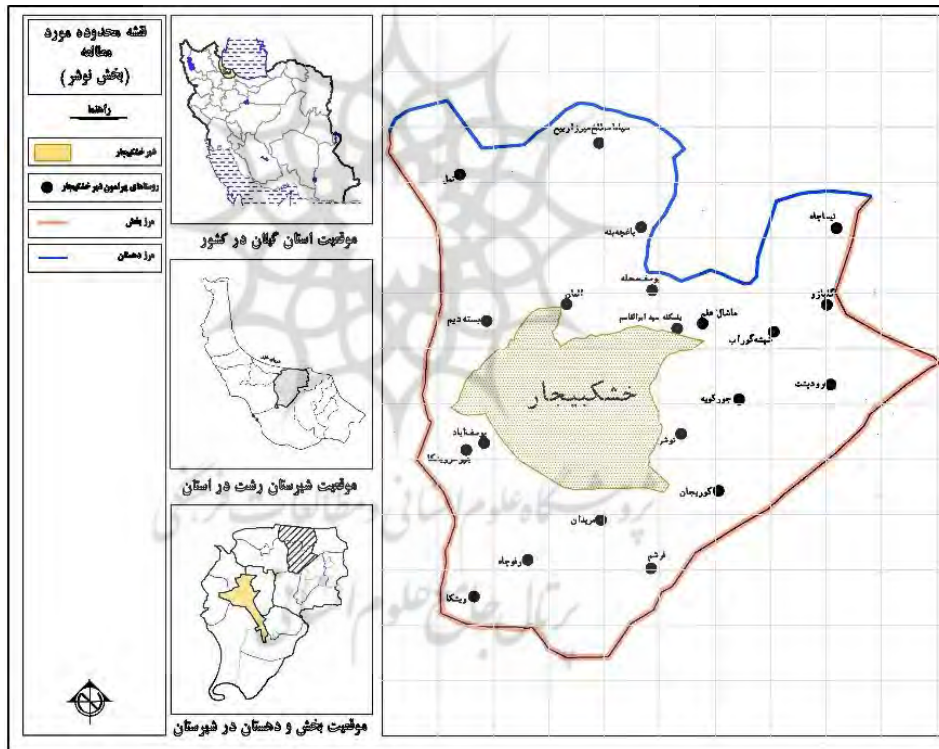
رضوانی واحمدي (۱۳۸۸)	شوراهای اسلامی روستا، مشارکت مردمی و توسعه روستایی در دهستان حکیم‌آباد شهرستان زرنديه استان مرکزی	روستاییان تمایل خود را به مشارکت در امور مختلف روستا با شوراها را اعلام و آماده همکاری برای رفع مشکلات هستند و شوراها نیز در برقراری و تثبیت یک نظام مشارکتی در برنامه‌های توسعه روستایی عملکرد خوبی داشته‌اند و میزان همکاری و مشارکت مردم محلی با شورا، در انجام کارهای روستا در وضعیت مطلوبی بوده است.
شایان (۱۳۹۰)	عوامل بازدارنده مشارکت مردم در توسعه روستایی دهستان سنبل‌آباد	تأکید به قانون‌گرایی در جامعه و کاهش وابستگی مردم به عوامل محیط طبیعی و اقتصاد صرف کشاورزی و توانمندسازی مردم از طریق سازمان‌های مدنی به منظور ارتقای فعالیت‌های اجتماعی و افزایش آگاهی اجتماعی می‌تواند منجر به مشارکت فعال جامعه در فرآیند توسعه روستایی شود.
شریفی و همکاران (۱۳۹۱)	عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان در روند بازسازی روستاهای زلزله زده شهرستان بم	رابطه متغیر وابسته میزان مشارکت با متغیرهای سن، تحصیلات، شغل اصلی، شغل فرعی، سابقه فعالیت کشاورزی، عضویت در شورای روستا، کشاورز نمونه بودن، میزان درآمد از طریق فعالیت کشاورزی، انگیزش و فعالیت شورای اسلامی روستا مثبت و معنی دار و با متغیرهای میزان خسارت، تعداد اعضای جان باخته خانوار و میزان اعتماد زلزله‌زدگان به مجریان بازسازی رابطه معنی دار اما منفی می‌باشد.
نجفی کانی و میرزاعلی (۱۳۹۱)	سنجش میزان مشارکت مردم و نقش آن در توسعه روستایی دهستان سلطانعلی شهرستان گنبد کاووس	بین سطح و جایگاه اقتصادی و اجتماعی مردم با میزان مشارکت آنان در راستای توسعه روستایی، در سطح بسیار بالا و قابل قبولی رابطه معناداری وجود داشته و علاوه بر آن میزان مشارکت مردم، نقش کلیدی در توسعه نواحی روستایی ایفا می‌کند.
عنابستانی و همکاران (۱۳۹۲)	بررسی الگوی فضایی - مکانی عاملیت‌های مؤثر بر نهادینه شدن مشارکت مردم در سکونتگاه‌های روستایی بخش جعفرآباد، شهرستان قم	در رتبه‌بندی عاملیت‌های فضایی - مکانی مؤثر در میزان مشارکت شاخص‌هایی مانند ارتباطات اجتماعی در بین مردم، احترام به یکدیگر در بین مردم، اعتماد به یکدیگر در بین مردم، مشاجره بر سر مسائل کشاورزی در بین مردم و... از نظر اندازه بیشترین سهم را در تبیین میزان مشارکت داشته‌اند که بیانگر غیررسمی و عرفی بودن عناصر فضایی تأثیرگذار بر مشارکت روستایی است.
حیدری (۱۳۹۲)	میزان مشارکت زنان روستایی در توسعه روستایی دهستان امامزاده جعفر، استان کهگیلویه و بویراحمد	بین اعتماد، رضایت از طرح‌های اجراشده، آگاهی و مشارکت اجتماعی زنان رابطه مستقیم وجود ندارد، اما بین مؤلفه‌های انگیزه، پایگاه اجتماعی، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی و مشارکت اجتماعی زنان رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین بین سن و میزان مشارکت اجتماعی زنان رابطه مستقیم وجود دارد.
اسدی و همکاران (۱۳۹۵)	نقش مشارکت در توسعه روستاهای بخش خشکبیجار	میزان مشارکت مردم، نقش کلیدی در توسعه نواحی روستایی محدوده مورد مطالعه ایفا می‌کند و متناسب با اندازه جمعیت روستاها، میزان مشارکت روستاییان بیشتر می‌شود. میل به مشارکت در میان روستاییان در حد مطلوبی است و با افزایش توان اقتصادی روستاییان بخش خشکبیجار، میزان مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای روستاها افزوده خواهد شد.
یاسوری و همکاران (۱۳۹۶)	مشارکت روستایی: راهکاری جهت دست‌یابی به توسعه و کاهش فقر (نمونه موردی: دهستان سراوان، شهرستان رشت)	بین فقر در ابعاد مختلف و میزان مشارکت رابطه وجود دارد؛ به این معنی که به ازای افزایش هر واحد در مشارکت به میزان ۰/۶۴۹ واحد در ابعاد اجتماعی فقر، ۰/۷۵۶ واحد در ابعاد اقتصادی و ۰/۷۲۸ واحد نیز در ابعاد سیاسی فقر کاهش پیدا می‌کند؛ به عبارتی، با افزایش هر یک از شاخص‌های مشارکت، شیوه عمل به مشارکت و نحوه نگرش نسبت به مشارکت در بعد اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، فقر کاهش پیدا می‌کند.

روش‌شناسی

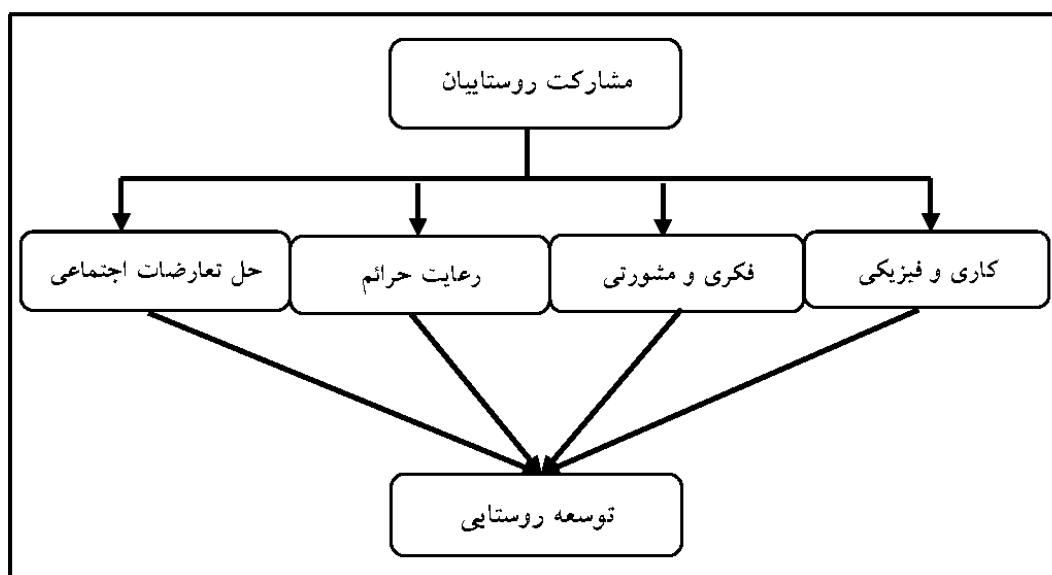
پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. در این پژوهش بررسی و شناخت وضع موجود از روش توصیفی و به منظور تعیین میزان مشارکت روستاییان در فرآیند توسعه روستاهای مورد مطالعه از روش تحلیلی استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق منابع اسنادی و مطالعات میدانی به دست آمده است.

جامعه آماری این پژوهش، روستایان ساکن در محدوده پیراشهری خشکیجار شهرستان رشت می‌باشد که حجم نمونه با استفاده از جدول استاندارد مورگان به تعداد ۳۸۶ نفر تعیین که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای در سطح محدوده مورد مطالعه تکمیل شده است. روابی ابزار پرسش‌نامه با استفاده از نظر کارشناسان و متخصصین امر برنامه‌ریزی روستایی و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ (۰/۸۷) به دست آمده است. در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری شامل: آزمون‌های F، دانکن و ضریب همبستگی اسپیرمن، برای ترسیم جداول و نمودار از نرم‌افزار Excel و برای ترسیم نقشه از نرم‌افزار Arc GIS استفاده شده است.

شهرستان رشت بر اساس آخرین تقسیمات اداری - سیاسی از ۶ بخش تشکیل شده است. بخش خشکیجار با ۹۵ کیلومتر مربع مساحت در شمال شرقی شهرستان رشت واقع شده است. از نظر مختصات جغرافیایی این محدوده بین ۴۹ درجه ۴۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۲۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته و بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۹۱۲۲ خانوار، ۲۶۱۰۲ نفر جمعیت، دو دهستان حاجی بکنده و نوش و ۳۷ روستا می‌باشد. محدوده مورد مطالعه این پژوهش ۲۱ روستای دهستان نوش از بخش خشکیجار شهرستان رشت می‌باشد که در پیرامون شهر خشکیجار قرار گرفته‌اند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۹۸).

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

شکل ۲. مدل مفهومی تحقیق

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

بررسی آماری مستخرج از اطلاعات پرسش‌نامه بیانگر آن است که از مجموع جامعه آماری، ۸۳ درصد مرد، و تنها ۱۷ درصد از جامعه نمونه را زنان تشکیل می‌دهند. ترکیب سنی پاسخ‌گویان بیانگر آن است که ۵/۸ درصد از پاسخ‌گویان در محدوده مورد مطالعه کمتر از ۲۰ سال، ۵۴/۵ درصد ۲۰ تا ۴۰ سال، ۲۹/۳ درصد بین ۴۰ تا ۶۰ سال، ۷ درصد بالای ۶۰ سال و ۳/۵ درصد نیز شرایط سنی خود را اظهار نکرده‌اند. وضعیت تحصیلی پاسخ‌گویان در ۵ گروه تعیین شده که زیر دیپلم ۵۳/۵ درصد، دیپلم ۲۵/۵ درصد، کاردانی ۴ درصد، کارشناسی ۱۰ درصد، کارشناسی ارشد و بالاتر ۷ درصد بوده است. وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان نیز در ۵ گروه مورد بررسی قرار گرفته است که بر این اساس ۴۷/۳ درصد پاسخ‌گویان کشاورز، ۱۳ درصد کارمند، ۱۱/۲۵ درصد کارگر، ۷/۳ درصد بیکار، ۲۱/۳ درصد سایر را در بر می‌گیرد.

جدول ۲. مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان

ردیف	گروه‌ها	وضعیت	درصد فراوانی	انحراف معیار
۱	جنس پاسخ‌دهندگان	مرد	۸۳	۰/۳۵۴
۲	سن	۲۰ تا ۴۰ سال	۵۴/۵	۰/۷۰۹
۳	میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۵۳/۵	۱/۲۳۳
۴	وضعیت اشتغال	کشاورز	۴۷/۳	۱/۳۱۴

همان‌گونه که جدول (۳) نشان می‌دهد، پاسخ‌گویان محدوده مورد مطالعه میزان مشارکت در زمینه فکری و مشورتی را زیاد (۵۲/۵) درصد بیان نموده‌اند. در واقع روستاییان معتقدند اگر در زمینه‌های مشورتی حضور نداشته باشند مسئولان و برنامه‌ریزان تصمیمات یک‌جانبه و بدون نظرخواهی از روستاییان برای روستا اتخاذ می‌کنند. همچنین ۵۹/۸۹ درصد پاسخ‌گویان مشارکت در تصمیم‌گیری‌های گروهی مربوط به امور روستا موافق می‌باشند.

۴۶/۸۷ درصد معتقدند کار گروهی موجب ایجاد روحیه همدلی، حس مسئولیت و حضور فعال تر دولت در جهت ارائه امکانات می گردد. همچنین ۳۲ درصد روستائیان میزان تمایل خود را به اختصاص زمین برای آزادسازی مسیر و بازگشایی معابر متوسط بیان نموده اند و ۲۸/۵ درصد از اهالی میزان مشارکت خود را در زمینه حل تعارضات اجتماعی زیاد بیان نموده اند. نتایج به دست آمده از جدول (۲) نشان می دهد که؛ ۴۷ درصد از روستائیان میزان تمایل خود را به مشارکت در زمینه کاری و فیزیکی را زیاد بیان نموده اند و با توجه به اینکه بخش مهمی از هزینه ها در پروژه های عمرانی هزینه نیروی کار است و بودجه اختصاصی نیز از جانب دولت برای اجرای پروژه های عمرانی محدود می باشد بنابراین برای کاهش هزینه ها می توان از روستائیان در این زمینه کمک گرفت علاوه بر مشارکت روستائیان، سبب تجلی توانایی آن ها در پیشبرد برنامه های توسعه ای می شود.

جدول ۳. دیدگاه روستائیان نسبت به مؤلفه های مشارکت

ردیف	گروهها	وضعیت	درصد فراوانی	انحراف معیار
۱	مشارکت در تصمیم گیری گروهی	موافق	۵۹/۸۹	۰/۷۰۶
۲	مشارکت و آسان شدن کارها	موافق	۵۸/۸۵	۰/۷۰۴
۳	اعتقاد به مشارکت در کار گروهی	موافق	۴۶/۸۷	۱
۴	میزان مشارکت فکری و مشورتی	زیاد	۵۲/۵	۱/۲۹
۵	میزان مشارکت کاری و فیزیکی	زیاد	۴۷	۰/۷۸۳
۶	میزان مشارکت در حل تعارضات اجتماعی	زیاد	۲۸/۵	۱/۰۷
۷	میزان مشارکت روستائیان در رعایت حرائم	متوسط	۳۲	۱/۲۱

اعتقاد به اهمیت کار گروهی عاملی مهم در روی آوردن به مشارکت تلقی می گردد. این که روستائیان به درجه ای از اطمینان و اعتماد متقابل برسند و به جامعه با دید مثبت نگاه کنند، موجب گسترش عمل آن ها به جامعه و افزایش انسجام و وفاق اجتماعی و در نتیجه افزایش مشارکت اجتماعی می گردد و موجب ایجاد روحیه همدلی، حس مسئولیت و حضور فعال تر دولت در جهت ارائه امکانات می گردد. عدم مشارکت مردم ممکن است ناشی از عواملی مثل عدم آگاهی مردم از اهداف و نتایج کار گروهی و یا عدم پیش بینی مشارکت مردم در ساختار برنامه ریزی کشور در طرح ها و برنامه ها باشد. در این زمینه جهت تحلیل میزان اعتقاد اهالی به اهمیت کار گروهی در بین روستاهای مورد مطالعه متغیرهای زیر مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۴. اعتقاد به اهمیت کار گروهی در روستاهای مورد مطالعه

کاملاً مخالف		مخالف		متوسط		موافق		کاملاً موافق		نوع مشارکت
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵/۴	۲۱	۱۰/۹	۴۲	۱۸/۴	۷۱	۴۶/۸۷	۱۸۰	۱۸/۲۲	۷۰	اعتقاد به مشارکت در کار گروهی
۱/۰۴	۴	۲/۳۴	۹	۱۱/۱	۴۳	۵۹/۸۹	۲۳۰	۲۵/۵۲	۹۸	اعتقاد به مشارکت در تصمیم گیری
۰/۲۶	۱	۳/۹۰	۱۵	۱۰/۱۵	۳۹	۵۸/۸۵	۲۲۶	۲۶/۸۲	۱۰۳	اعتقاد به مشارکت و آسان شدن کارها

نتایج حاصل از جدول (۵) نشان می‌دهد که، بیشترین میزان اعتقاد به کار گروهی بر اساس طبقه‌بندی روستاها: روستاهای کوچک، متوسط، بزرگ و روستا - شهر، در محدوده مورد مطالعه مربوط به روستاهای متوسط می‌باشد. اعتقاد به کار گروهی در جوامع روستایی و مشارکت روستائیان در گروه‌هایی که به مشکل یابی و گره‌گشایی در روستا می‌پردازند، رهیافت مناسبی در توسعه روستایی است، زیرا حرکت گروهی در بطن اجتماعات روستایی و محلی به تصمیمات آن‌ها عینیت می‌بخشد و اساس کار گروهی در هر جامعه‌ای وجود اعتماد بین افراد آن گروه یا جامعه است. زمانی که اعتماد عمومی به عنوان یک سرمایه اجتماعی در جامعه پررنگ باشد، می‌توان انتظار داشت افراد با انگیزه و هدفی مشترک در انجام کار به طور جمعی همفکری داشته باشند. هرگاه در جامعه‌ای فردگرایی در کنار بی‌اعتمادی افزایش یابد، به مراتب روحیه کار گروهی نیز در آن جامعه سست‌تر می‌شود.

جدول ۵. میزان اعتقاد به مشارکت در کار گروهی بر اساس طبقه‌بندی روستاها

طبقه‌بندی روستاها	کاملاً مخالف		متوسط		مخالف		موافق		کاملاً موافق	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
روستاهای کوچک	۱۰	۲۰	۳	۶	۲	۴	۲۵	۵۰	۱۰	۲۰
روستاهای متوسط	۲	۱/۷۵	۱	۰/۸۷۷	۳	۲/۶۳	۶۷	۵۸/۷۷	۴۱	۳۵/۹۶
روستاهای بزرگ	۲	۱/۴۲	۱۴	۱۰	۴۹	۳۵	۶۰	۴۲/۸۵	۱۵	۱۰/۷۱
روستا - شهر	۱۰	۱۲/۵	۲۴	۳۰	۱۶	۲۰	۲۷	۳۳/۷۵	۳	۳/۷۵

بر اساس نتایج بدست آمده از جدول (۶) می‌توان بیان نمود که؛ بیشترین میزان اعتقاد به مشارکت در تصمیم‌گیری‌های گروهی مربوط به روستاهای کوچک بوده و کمترین میزان اعتقاد به این نوع مشارکت مربوط به روستاهای متوسط می‌باشد و از دلایل اصلی مشارکت‌گریزی آن‌ها در فعالیت‌های گروهی به دلیل فردگرایی، مسئولیت‌گریزی، ضعف اعتماد مردم نسبت به یکدیگر تک‌الگو اندیشی، منفعت‌طلبی، فقدان آینده‌نگری، پایین بودن پایگاه اجتماعی و اشتغال رسمی از مهم‌ترین موانع اصلی ابراز قدرت و مشارکت در تصمیم‌گیری گروهی می‌باشد. بر این اساس روستائیان باید بدانند بدون حضور در تصمیم‌گیری گروهی، احقاق حقوق و رفع تبعیض در جوامع روستایی صورت نمی‌گیرد. برای ترغیب روستائیان به مشارکت در تصمیم‌گیری گروهی می‌توان از طریق رسانه‌های جمعی و از طریق آموزش‌های رسمی و غیررسمی رشد تفکر جمعی را در جوامع روستایی ایجاد نمود.

جدول ۶. میزان اعتقاد به مشارکت در تصمیم‌گیری‌های گروهی بر اساس طبقه‌بندی روستاها

طبقه‌بندی روستاها	کاملاً مخالف		متوسط		مخالف		موافق		کاملاً موافق	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
روستاهای کوچک	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۸	۵۶	۲۲	۴۴
روستاهای متوسط	۲	۱/۷۵	۵	۴/۳۸	۲۳	۲۰/۱۷	۵۵	۴۸/۲۴	۲۹	۲۵/۴۳
روستاهای بزرگ	۲	۱/۴۲	۱	۰/۷۱	۶	۴/۲۸	۹۶	۶۸/۵۷	۳۵	۲۵
روستا - شهر	۱	۱/۲۵	۴	۵	۱۳	۱۶/۲۵	۴۹	۶۱/۲۵	۱۳	۱۶/۲۵

نتایج حاصل از جدول (۷) حاکی از آن است که؛ بیشترین میزان اعتقاد به مشارکت و آسان شدن کارها در میان طبقه‌بندی چهارگانه روستایی مربوط به روستا - شهر تمل است.

جدول ۷. اعتقاد به مشارکت و آسان شدن کارها براساس طبقه‌بندی روستاها

طبقه‌بندی روستاها	کاملاً مخالف		مخالف		متوسط		موافق		کاملاً موافق	
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
روستاهای کوچک	۰	۰	۴	۸	۲۰	۱۰	۴۶	۲۳	۱۳	۲۶
روستاهای متوسط	۰/۸۷	۱	۶	۵/۲۶	۴	۳/۵۰	۵۰	۵۰	۵۳	۴۶/۴۹
روستاهای بزرگ	۰	۰	۶	۴/۲۸	۲۴	۱۷/۱۴	۸۱	۸۱	۲۹	۲۰/۷۱
روستا- شهر	۰	۰	۰	۰	۶	۷/۵	۶۳	۶۳	۱۱	۱۳/۷۵

برای بررسی رابطه بین اعتقاد به اهمیت کار گروهی با میزان مشارکت از آزمون اسپیرمن استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۸) آمده و بیانگر این است مقدار همبستگی ۰/۵۱ و سطح معنی داری آزمون برابر ۰/۰۰۰ می‌باشد که با توجه به اینکه از خطای ۵ درصد کوچک‌تر است، بنابراین فرض صفر یا فرض برابری را رد و نتیجه می‌گیریم که بین میزان اعتقاد به اهمیت کار گروهی و میزان مشارکت رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸. میزان همبستگی بین اعتقاد به اهمیت کار گروهی با میزان مشارکت؛ آزمون اسپیرمن

نتیجه	سطح معناداری	مقدار همبستگی	مشخصه
-	۰/۰۰۰	۰/۵۱	اهمیت کار گروهی و میزان مشارکت

*معناداری در سطح ۰/۰۱

یافته‌های تحلیلی

نتایج به‌دست آمده از بررسی و ارزیابی روابط میان میزان سن، سطح سواد و درآمد پاسخ‌گویان با میزان مشارکت آنان در جریان برنامه‌های توسعه روستایی و نیز مقایسه میانگین مشارکت‌های آنان در بین گروه‌های مختلف با استفاده از آزمون F، به‌قرار زیر می‌باشد؛

- نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میزان سن و میزان مشارکت مردم در زمینه‌های مختلف تا سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۹).

- بین سطح سواد و تحصیلات مردم با میزان مشارکت آنان تا سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد. به‌طوری‌که بیشترین مشارکت‌های انجام گرفته، توسط روستاییانی است که عمدتاً از سطح سواد بالاتری برخوردارند.

- بین درآمد روستاییان با میزان مشارکت آن‌ها در برنامه‌های توسعه روستایی رابطه معناداری تا سطح ۹۵ درصد وجود دارد. به‌عبارت‌دیگر هرچقدر وضعیت درآمدی روستاییان بالاتر باشد، میزان مشارکت مالی (خودداری مالی) آنان نیز بیشتر است.

جدول ۹. رابطه بین میزان سن، سطح سواد و درآمد روستاییان با میزان مشارکت آنان؛ آزمون F

نتیجه		سطح معناداری	درجه آزادی	متغیرها
رد	تأیید			
-	*	۰/۰۰۱**	۵/۸۷۱	سن روستاییان با میزان مشارکت
-	*	۰/۰۰۰*	۷/۱۰۱	سطح سواد روستاییان با میزان مشارکت
-	*	۰/۰۰۰**	۴/۰۹۳	وضعیت درآمدی روستاییان با میزان مشارکت

*معناداری در سطح: ۰/۰۱ **معناداری در سطح: ۰/۰۰۵

نتایج به دست آمده از بررسی و ارزیابی ارتباط بین شغل اصلی روستاییان با میزان مشارکت آنان در فرایند تهیه و اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی و نیز مقایسه میانگین مشارکت‌های آنان در بین گروه‌های مختلف شغلی با استفاده از آزمون F، در هر یک از انواع مشارکت‌ها به‌قرار ذیل می‌باشد؛

- مشارکت فکری و مشورتی

نتایج حاصل از آزمون نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت‌های فکری و مشورتی روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی (در طی یکسال اخیر)، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود داشته (جدول ۸). و بیشترین مشارکت فکری مربوط به گروه کارگران و کشاورزان روستایی بوده و کمترین این نوع مشارکت‌ها نیز مربوط به گروه بیکاران روستایی می‌باشد.

- مشارکت کاری و فیزیکی (نیروی کار)

نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت‌های کاری روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد. به طوری که عمده مشارکت کاری آنان؛ مربوط به گروه کشاورزان روستایی بوده و کمترین میزان مشارکت کاری نیز مربوط به گروه کارگران روستاها است.

- مشارکت در رعایت حرائم (تعریض و آزادسازی معابر)

نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت در رعایت حرائم روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد.

- مشارکت در حل تعارضات اجتماعی

نتایج حاصل از آزمون F نشان می‌دهد که؛ بین میانگین مشارکت در حل تعارضات اجتماعی روستاییان در میان گروه‌های مختلف شغلی، تفاوت معناداری تا سطح ۹۹ درصد وجود دارد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. مقایسه میانگین میزان مشارکت روستاییان در بین گروه‌های شغلی؛ آزمون F

نتیجه رد	تأیید	سطح معناداری	F	درجه آزادی	منبع تغییر	متغیرها
-	*	۰/۰۰۰*	۹/۶۳۰	۴ ۳۸۶ ۴۰۰	بین گروهی درون گروهی جمع	میزان مشارکت در رعایت حرائم
-	*	۰/۰۰۰*	۷/۰۲۰	۴ ۳۸۶ ۴۰۰	بین گروهی درون گروهی جمع	میزان مشارکت کاری
-	*	۰/۰۰۰*	۵/۲۰۲	۴ ۳۸۶ ۴۰۰	بین گروهی درون گروهی جمع	میزان مشارکت فکری و مشورتی

*: معناداری در سطح ۰/۰۱

جدول ۱۱. گروه‌بندی مشاغل مختلف روستایی از نظر انواع مشارکت‌ها با استفاده از آزمون دانکن

مشارکت در رعایت حریم	مشارکت در حل تعارضات اجتماعی	مشارکت فکری و مشورتی (به روز)	مشارکت کاری (به روز)	شغل/مشارکت
(AB) ۳/۳۲	(AB) ۳/۸۸	(AB) ۱/۹۲	(AB) ۳/۵۸	کارمند
(B) ۳/۷۸	(B) ۴/۲۱	(AB) ۲/۲۰	(B) ۵/۹	کشاورز
(A) ۳/۲۵	(A) ۳/۶۸	(AB) ۲/۰۴	(A) ۳	کارگر
(A) ۳/۱۷	(B) ۴/۷	(A) ۱/۵۹	(AB) ۳/۷۴	بیکار
(AB) ۳/۵۲	(A) ۳/۹	(AB) ۱/۹۱	(AB) ۳/۵۵	سایر

A: میزان مشارکت کم AB: میزان مشارکت متوسط B: میزان مشارکت بالا

نتیجه‌گیری

هدف از مشارکت، شرکت داوطلبانه مردم در برنامه‌های توسعه در تمام مراحل - اعم از تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری، اجرا، نگهداری و ارزیابی می‌باشد. بنابراین ارتقای سطح مشارکت روستاییان و رفع موانع موجود بر سر راه آن از طرق مختلف مانند آموزش یا ایجاد نهادهای مشارکتی، بهبود وضعیت اقتصادی و درآمدی از طرق مختلف در روستاهایی که از وضعیت اقتصادی نامطلوبی برخوردارند و درگیر ساختن همه افراد ثروتمند و فقیر از گروه‌های مختلف ضروری به نظر می‌رسد. نمایش آمار منتج از جدول مربوط به میزان مشارکت مردم در روستاهای بخش خشکبیجار؛ علی‌رغم وجود مشکلات و موانع فراوان بر سر راه مشارکت و به کارگیری آن در توسعه روستایی، وجود میل ذاتی روستاییان به امور مشارکتی و حضور گسترده آنان در بسیاری از برنامه‌های توسعه‌ای، می‌تواند راهگشا باشد و لزوم برنامه‌ریزی برای این امر مهم را ضروری می‌کند. لازمه نیل به توسعه پایدار و اجرای پروژه‌های مرتبط با آن، این است که خود روستاییان نیز در امر عمران و آبادانی روستای خویش سهیم بوده و در انجام امور مختلف مربوط به آن مشارکت و همکاری داشته باشند. همچنان با توجه به پرسش‌نامه توزیع شده در بین روستاییان نشان می‌دهد که میل به مشارکت به‌ویژه مشارکت فکری و مشورتی و کاری و فیزیکی در میان روستاییان در حد مطلوبی است بنابراین از مجموع نتایج به‌دست آمده از بخش‌های مختلف این بحث؛ شواهد حاکی از آن است که بین میزان مشارکت (کاری، فکری، رعایت حریم و حل تعارضات اجتماعی) روستاییان و توسعه پایدار نواحی روستایی آنان، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و با افزایش توان اقتصادی روستاییان پیرامون شهر خشکبیجار که آن نیز با مشارکت خودشان میسر است،

می توان انتظار داشت که بر میزان مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای ... روستا افزوده شود. بی‌شک انگیزه مشارکت در بین روستاییان بیش از هر چیزی به اقدامات فرهنگی و آگاهی بخشی به آن‌ها بستگی دارد. بدیهی است که هرچه مردم روستاهای مورد مطالعه از مزایا و نتایج ثمربخش کارهای مشارکتی آگاهی بیشتری داشته باشند و بدانند که نتیجه مشارکت دستیابی به سود و منفعتی پایدار است، انگیزه مشارکت در آن‌ها افزوده می‌شود. نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های جوما (۲۰۰۵) مبنی بر نیاز به مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های توسعه، دورگا (۲۰۱۳) در خصوص مشارکت به دست آوردن شتاب در فرآیند توانمندسازی انسان است و مشارکت مردم شرط ضروری برای توسعه است، رانسفورد (۲۰۱۳) مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه می‌تواند نقش نهادهای اساسی و پیامدهای توسعه مشارکتی تکاملی برای سیاست‌گذاری را تغییر دهد، شریفی و همکاران (۱۳۹۱) رابطه متغیر وابسته میزان مشارکت با متغیرهای سن، تحصیلات، شغل اصلی، شغل فرعی، سابقه فعالیت کشاورزی، عضویت در شورای روستا، کشاورز نمونه بودن، میزان درآمد از طریق فعالیت کشاورزی، انگیزش و فعالیت شورای اسلامی روستا مثبت و معنی‌دار می‌باشد، نجفی کانی و میرزاعلی (۱۳۹۱) در رابطه بین سطح و جایگاه اقتصادی و اجتماعی مردم با میزان مشارکت آنان در راستای توسعه روستایی و میزان مشارکت مردم، نقش کلیدی در توسعه نواحی روستایی ایفا می‌کند، اسدی و همکاران (۱۳۹۵) در میل به مشارکت به‌ویژه مشارکت فکری، مشورتی، کاری و فیزیکی در میان روستاییان در حد مطلوبی است و با افزایش توان اقتصادی روستاییان، میزان مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای روستاها افزوده خواهد شد و یاسوری و همکاران (۱۳۹۶) در بود و روستاییان می‌توانند در سرنوشت خودشان نقش بسزایی داشته باشند، همسو می‌باشد.

با توجه به نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر به منظور افزایش مشارکت روستاییان در طرح‌ها، پروژه‌ها و برنامه‌های مختلف توسعه در روستاهای مورد مطالعه، راهکارهای زیر را می‌توان پیشنهاد نمود:

- با توجه به اهمیت مقوله مشارکت در توسعه روستایی به منظور افزایش میزان مشارکت روستاییان در فرایند توسعه روستایی، آگاه‌سازی روستاییان نسبت به اهمیت مشارکت در طرح‌ها و پروژه‌های روستایی در اولویت قرار گیرد.
- ایجاد انگیزه مشارکت در بین روستاییان از طریق ایجاد حس مسئولیت‌پذیری در پیگیری برخی از امور روستا.
- استفاده از تمام ظرفیت‌های روستا اعم از نیروهای جوان و به‌ویژه نخبگان روستایی برای مشارکت در مراحل مختلف تهیه، اجرا، نگهداری و نظارت بر پروژه‌های روستایی.
- ایجاد تشکیلات محلی برای مشارکت روستاییان در فرایند مختلف طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی.
- با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از جمعیت روستاهای پیراشهری خشکبیجار را زنان تشکیل می‌دهند، پیشنهاد می‌شود از این ظرفیت برای ایجاد انگیزه و افزایش مشارکت آن‌ها در زمینه‌های مختلف نظیر مدیریت روستایی و ... استفاده شود.
- به منظور ایجاد و تقویت انگیزه در روستاییان برای مشارکت در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی، پذیرش و واگذاری نظارت و ارزشیابی طرح‌ها و پروژه‌های روستایی از عوامل مؤثر خواهد بود.

منابع

- اسدی، زینب؛ پوررمضان، عیسی و مولائی هاشمین، نصراله. ۱۳۹۵. نقش مشارکت در توسعه روستایی بخش خشکبیجار شهرستان رشت، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۵(۱). صص ۶۱-۸۲.
- آغاز، محمدحسن. ۱۳۷۸. مشارکت: ابزار مدیریت عقلانی. نشریه تعاون. ۹۱. صص ۳۶-۳۹.

- برقی، حمید؛ قنبری، یوسف و سعیدی، محمد. ۱۳۹۲. بررسی عملکرد شوراهای اسلامی روستا و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی مطالعه موردی: دهستان حسن آباد شهرستان نجف آباد. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۴. صص ۱۳۸-۱۱۹.
- حیدری، علی. ۱۳۹۲. بررسی میزان مشارکت زنان روستایی در توسعه روستایی مطالعه موردی: دهستان امامزاده جعفر، استان کهگیلویه و بویراحمد. مجله برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، ۹. صص ۱۴۳-۱۵۶.
- درویشی، هدایت الله؛ عزیزپور، فرهاد؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا و بیرانوندزاده، مریم. ۱۳۹۲. پیامدهای کالبدی - فضایی مشارکت روستاییان در اجرای طرح های توسعه روستایی، با تأکید بر طرح های عمرانی دولت. مجله پژوهش برنامه ریزی روستایی، ۲ (۴). صص ۲۱۳-۲۳۱.
- رضوانی، محمدرضا و احمدی، علی. ۱۳۸۸. شوراهای اسلامی روستایی مطالعه موردی: دهستان حکیم آباد، شهرستان زرنده، استان مرکزی. فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، ۱ (۴). صص ۳۵-۴۹.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و محمدی سلیمانی، مهرداد. ۱۳۸۱. عوامل مؤثر بر میزان مشارکت جوانان و نوجوانان روستایی در برنامه ریزی توسعه با تأکید بر عوامل مکانی و فضایی مطالعه موردی: شهرستان کرمان. پژوهش علوم انسانی، ۶ (۴). صص ۱۱-۳۶.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان. ۱۳۹۸. سالنامه آماری ۱۳۹۷ استان گیلان، معاونت آمار و اطلاعات.
- شریفی، امید؛ حسینی، محمود و اسدی، علی. ۱۳۹۱. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان در روند بازسازی روستاهای زلزله زده شهرستان بم. فصل نامه روستا و توسعه، ۱۵ (۴). صص ۴۳-۶۲.
- شایان، حمید؛ تقی لو، و عنابستانی، علی اکبر. ۱۳۹۰. بررسی و تحلیل عوامل بازدارنده مشارکت مردم در توسعه روستایی با تأکید بر تفکر عقلانی نمونه موردی دهستان سنبل آباد. نشریه جغرافیا برنامه ریزی، ۱۶ (۳۸). صص ۷۵-۱۰۰.
- حاصلی، محمد و مجتبی پالوج. ۱۳۹۹. شناسایی راهکارهای افزایش مشارکت جامعه روستایی در طرح توسعه منطقه ای سلسله به عنوان الگویی بومی، فصلنامه پژوهش های روستایی، ۱۱ (۲). صص ۲۸۶-۲۹۹.
- عنابستانی، علی اکبر؛ شایان، حمید و تقیلو، علی اکبر. ۱۳۹۱. بررسی ویژگی های جمعیتی مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در روند توسعه روستایی مطالعه موردی: شهرستان ایجرود. فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۵ (۵). صص ۱۹-۳۷.
- عنابستانی، علی اکبر؛ خسروبیگی، رضا؛ تقیلو، علی اکبر و زارعی، ابولفضل. ۱۳۹۲. بررسی الگوی فضایی - مکانی عاملیت های مکانی مؤثر بر نهادینه شدن مشارکت مردم در نواحی روستایی: مطالعه موردی بخش جعفرآباد، شهرستان قم. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۳ (۳۱). صص ۷-۲۱.
- فرهادیان، همایون؛ تاجری مقدم، مریم و عباسی، عنایت. ۱۳۹۳. تحلیل مشارکت اعضای شورای اسلامی در مدیریت روستا: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان کاشمر. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۷ (۱). صص ۱۷-۳۵.
- قاسمی، محمدعلی. ۱۳۸۴. بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی مؤثر بر میزان مشارکت روستاییان در طرح های عمرانی: مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان کاشان. فصلنامه روستا و توسعه، ۸ (۴). صص ۷۹-۱۱۲.
- کمالی، محمدباقر. ۱۳۸۵. تحقیقات مشارکتی، رهیافت ها، تجربیات و پیشنهادها. فصل نامه روستا و توسعه، ۹ (۴). صص ۲۴۸-۲۱۷.
- گل شیری اصفهانی، زهرا؛ خادمی، حسین؛ صدیقی، رضا و تازه، مهدی. ۱۳۸۸. تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت روستائیان بخش گندمان شهرستان بروجن. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۲ (۱). صص ۱۴۷-۱۶۷.
- موسایی، میثم و شبانی، ملیحه. ۱۳۸۹. مشارکت در امور شهری و الزامات آن در شهر تهران. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۸). صص ۲۴۵-۲۶۸.

- نجفی کانی، علی اکبر و میرزاعلی، محمد. ۱۳۹۱. بررسی و سنجش میزان مشارکت مردم و نقش آن در توسعه روستایی: مطالعه موردی دهستان سلطانعلی شهرستان گنبدکاووس. مجله چشم انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)، ۷ (۲۰). صص ۱۱۸-۱۳۷.
- نوروزی، فیض اله و بختیاری، مهناز. ۱۳۸۸. مشارکت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. فصلنامه راهبرد، ۱۸ (۱۸) صص ۲۴۹-۲۶۹.
- یاسوری، مجید؛ افقی، نادر و امامی، سیده فاطمه. ۱۳۹۶. مشارکت روستایی: راهکاری جهت دستیابی به توسعه و کاهش فقر (نمونه موردی: دهستان سراوان، شهرستان رشت)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۵ (۱۹). صص ۲۳۴-۲۱۹.
- leeuw, C. 2000. **Reconceptualizing participation for sustainable rural development: Towards a Negotiation Approach.** Journal of Development and Change, 31(4), 931-959.
- JUMA, P. 2005. **The role of community participation in the district focus for rural development planning strategy: A case study of Busia district kenya.** The London School of Economics and Political Science University of London as a thesis for the degree of Doctor of Philosophy.
- Imoh A.N., James, I.u & Nwachukwu, E.o. 2009. **comparative analysis of poverty status of community participation in rural development projects.** akwa ibom Nigeria studies, 2(6), 1554-0200.
- Durga, Prasad. 2013. **Peoples Participation in Development.** sikkimin studies, 5(3) 2278-0211.
- Philip K, Rono., & Abdillahi, A. 2003. **The role of popular participation and community work ethic in rural development.** the case of Nandi district, kenya, Journal of Social Development in Africa, 18(2), 69-95.
- Tagarirofa J.B., & chazovachi, B. D. 2011. **Exploring the politics of local participation in rural development projects small dams rehabilitation project.** zimbabwe studies. Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences, 14(2), 74-88.
- Ransford, E. 2013. **Youth participation in local and National development.** Ghana studies, The Journal of Pan African Studies, 5(9), 129-150.
- Wang Z.U, Dai, W.A. 2008. **womens participation in rural chinas self governance: institutional, socioeconomic, and cultural factors in a jiangsu county.** Journal of Governance, 26(1), 1-35